

CONCEPTUL SUVERANITĂȚII POPORULUI DIN PERSPECTIVĂ ISTORICĂ

Svetlana SLUSARENCO

Doctor în drept, conferențiar universitar, Universitatea de Stat din Moldova

Chișinău, Republica Moldova

e-mail: svetlana_slusarenco@yahoo.com

<https://orcid.org/0000-0002-9092-0024>

Veronica POZNEACOVA

Departamentul Relații Internaționale,

Universitatea de Stat din Moldova, Chișinău, Republica Moldova

e-mail: veronicapozneacova@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0003-0762-5049>

Conceptul suveranității puterii de stat reprezintă un subiect de bază a întregii filosofii juridice, care s-a dezvoltat începând de la Antichitate și a triumfat în perioada Iluminismului. Conceptul suveranității populare reprezintă o doctrină dominantă în cadrul filosofiei juridice a secolelor XVII-XVIII. Ideea principală promovată de susținătorii acestei doctrine s-a axat pe poziționarea poporului, ca fiind deținătorul principal al puterii de stat, de la care emană voința supremă. În prezent, suveranitatea populară reprezintă baza puterii de stat, iar poporul este văzut ca unicul titular al puterii supreme, ceea ce reprezintă baza constituționalismului contemporan. Prezentul articol reprezintă un studiu dedicat cercetării aspectelor specifice ale conceptului suveranității populare în istoria ideilor. Interesul doctrinar și practic față de conceptul suveranității populare se bazează pe dimensiunea politico-juridică a acestui concept în cadrul construcției statale. În prezenta cercetare ne-am pus drept scop determinarea rolului conceptului suveranității populare în cadrul constituțional actual, abordarea fiind axată pe analiza aspectelor filozofice a acestei doctrine.

Cuvintele-cheie: suveranitatea populară, suveranitatea națională, titularul suveranității, Constituție, putere de stat, drepturile omului, filosofie.

THE CONCEPT OF THE POPULAR SOVEREIGNTY FROM THE HISTORICAL PERSPECTIVE

The concept of the state's sovereignty represents the basic concept of the entire legal philosophy, which was developed since Antiquity and triumphed during the Enlightenment. The concept of popular sovereignty is the dominant doctrine in the legal philosophy of the 17th and 18th centuries. The main idea of this doctrine was focused on positioning the people as the main holder of state power, as a source of the supreme will. Actually, the popular sovereignty represents the basis of State power. The people are the sole possessor of supreme power, which symbolize the basis of modern constitutionalism. This article constitutes a study of the specific aspects of the concept of popular sovereignty in the history of ideas. The doctrinal and practical interest in the concept of popular sovereignty is based on the political and legal dimension of it within the framework of State-building. In this study, we would like to determine the role of the concept of popular sovereignty in the current constitutional framework, from the philosophic point of view.

Keywords: people's sovereignty, national sovereignty, holder of sovereignty, Constitution, state power, human rights, philosophy.

LE CONCEPT DE SOUVERAINETÉ POPULAIRE DANS UNE PERSPECTIVE HISTORIQUE

Le concept de souveraineté du pouvoir d'État représente un concept fondamental de toute la philosophie du droit, qui s'est développé à partir de l'Antiquité et a triomphé au siècle des Lumières. Le concept de souveraineté populaire représente une doctrine dominante au sein de la philosophie juridique des XVIIe et XVIIIe siècles. L'idée principale véhiculée par les partisans de cette doctrine portait sur le positionnement du peuple comme principal détenteur du pouvoir étatique, d'où émane la volonté suprême. Actuellement, la souveraineté populaire est la base du pouvoir de l'État, et le peuple est considéré comme le seul détenteur du pouvoir suprême, qui est la base du constitutionnalisme contemporain. Cet article représente une étude consacrée à la recherche des aspects spécifiques du concept de souveraineté populaire dans l'histoire des idées. L'intérêt doctrinal et pratique du concept de souveraineté populaire repose sur la dimension politico-juridique de ce concept dans le cadre de la construction étatique. Dans le cadre de cette recherche, nous avons cherché à déterminer le rôle du concept de souveraineté populaire dans le cadre constitutionnel actuel, l'approche étant centrée sur l'analyse des aspects philosophiques de cette doctrine.

Mots-clés: *souveraineté populaire, souveraineté nationale, détenteur de la souveraineté, Constitution, pouvoir étatique, droits de l'homme, philosophie.*

КОНЦЕПЦИЯ НАРОДНОГО СУВЕРЕНИТЕТА С ИСТОРИЧЕСКОЙ ТОЧКИ ЗРЕНИЯ

Концепция государственного суверенитета, которая появилась в эпоху Античности и восторжествовала в эпоху Просвещения, является базовым субъектом всей философии права. Концепция народного суверенитета стала доминирующей доктриной в философии права 17-го и 18-го веков. Основная идея этой доктрины выражена в позиционировании народа как главного носителя государственной власти, как источника высшей воли. Народ является единственным обладателем верховной власти, идея которой с течением времени стала основой современного конституционализма. Данная статья представляет собой исследование специфических аспектов концепции народного суверенитета в истории идей. Доктринальный и практический интерес к данной концепции основан на ее политическом и правовом измерении в рамках государственного устройства. В исследовании мы определили роль концепции народного суверенитета согласно регламентации современного конституционного права с философской точки зрения.

Ключевые слова: *народный суверенитет, национальный суверенитет, носитель суверенитета, Конституция, государственная власть, права человека, философия.*

Introducere

Ideea conceptului suveranității vizează autoritatea statală sau persoana, care exercită puterea în stat. Fiecare epocă se caracterizează printr-o abordare proprie a conceptului suveranității, care reflectă structura societății și poziția conducătorului statului. Conceptul suveranității s-a cristalizat în Grecia Antică, dezvoltat în Evul Mediu și s-a format deplin în perioada contemporană, fiind partea componentă a constituțiilor majorității statelor lumii.

În cadrul studiului respectiv, am analizat funda-

mentul filosofico-juridic cuprinzător al suveranității, am identificat tendințele în evoluția acestui concept și importanța teoriilor filosofice clasice pentru percepția reală a «suveranității populare».

Metodologie

Cercetarea se bazează pe analiza diferitor studii, axate pe descrierea esenței conceptului suveranității prin prisma abordărilor juridico-filosofice. În acest studiu, am utilizat metoda logică cu procedeele logice, cum ar fi analiza, sinteza, deducția, inducția,

generalizarea, abstractizarea, pentru a studia în mod consecvent toate aspectele temei abordate. Am efectuat analiza critică a celor mai importante concepte ale filozofilor, relevante pentru cercetarea respectivă. Am recurs la metoda sintetică în identificarea conceptelor filosofice dezvoltate de mari gânditori. Metoda cercetării comparative am aplicat-o, analizând aspecte specifice ale suveranității populare și naționale și dezvoltarea acestor teorii în gândire filosofico-juridică. Deci, am identificat asemănările și aspectele specifice ale teoriilor dezvoltate de diferiți gânditori, printre care Johannes Althusius, Hugo Grotius, Thomas Hobbes, John Locke, Jean-Jacques Rousseau, Charles Montesquieu. Utilizarea metodei sistem-structurale s-a manifestat în interpretarea suveranității ca dimensiune, parte integrantă a întregii structuri de stat. O altă parte importantă a prezentului studiu este dedicată metodei comparative, care ne oferă posibilitatea identificării avantajelor, dezavantajelor și impactului fiecărei teorii.

Rezultatele cercetării

Filosoful sec. XVI Jean Bodin (1530-1596) definea suveranitatea ca putere absolută și perpetuă a unei republici ce constă în a da și a casa legi [19, p. 98]. Definind republica drept “o guvernare bazată pe legile naturii”, Bodin face din puterea legislativă esența statului: „unde nu este putere legislativă - afirmă el - acolo nu este republica” [17, p. 49]. În conformitate cu viziunea marelui gânditor, suveranitatea aparține puterii legislative, întrucupând dreptul de a emite legi și a dirija viața internă a statului.

O concepție esențial diferită de cea sistematizată de Bodin apare încă de la începutul secolului al XVII-lea, fiind formulată de Johannes Althusius în lucrarea *Politica methodice digesta* (1603). Althusius se raportează la Aristotel pentru a descrie omul ca o ființă socială, înclinat în mod natural spre solidaritate mutuală și reciprocitate. Suveranitatea, consideră Althusius, aparține poporului. Ea este im-

prescriptibilă, căci rezidă inalienabil în comunitatea populară în care nu există putere personală absolută. Poporul o poate delega, dar nu poate renunța la ea. Suveranitatea emană deci de la popor. Prințul nu are altă autoritate decât cea cu care este investit de popor, nu sub forma unui transfer de putere pe care poporul ar abandona-o în favoarea sa, ci printr-o delegare a acesteia, puterea continuând să fie păstrată intrinsec și substanțial de popor. Prințul nu este proprietarul suveranității și depozitarul ei. Observăm că teoria promovată de Althusius se apropie de teoria suveranității care stă la baza conceptului suveranității în epoca contemporană.

Suveranitatea nu este deci absolută. Althusius consideră că la fiecare nivel al societății trebuie să existe două serii de organe: unele ce reprezintă comunitățile inferioare, ce dețin puterea pe care o pot exercita în mod concret și altele reprezentând eşalonul superior, atribuțiile căruia sunt limitate de primul nivel. Fiecare nivel își desemnează reprezentanții, inclusiv la nivelul superior, pe baza unei delegări a puterii, aceasta putând fi în orice moment retrasă.

Pentru Althusius, suveranitatea reprezintă doar nivelul de putere ce dispune de autoritatea, puterea de decizie și de execuție cele mai largi. Suveranul este acela care dispune de o putere mai extinsă decât a altora, dar exercițiul acesteia se realizează numai dacă puterea îi este recunoscută și cedată. La fiecare nivel există un „schimb de autoritate”, mai precis o diferențiere a instanțelor, o partajare a competențelor începând cu eşalonul cel mai de jos, spre nivelul cel mai înalt.

Recunoaștem, fără îndoială, în această expunere sintetică a unei concepții asupra suveranității, diferită de cea bodiniană, esența principiului subsidiarității ce reprezintă o veritabilă cheie de boltă a sistemului lui Althusius. Potrivit acestui principiu, deciziile trebuie luate la cel mai de jos nivel, de către cei care sunt afectați direct de consecințele acestora. Astfel, chiar și cele mai mici unități politice trebu-

ie să dețină competențe autonome substanțiale, în același timp trebuie să fie reprezentate la nivelurile de putere mai înalte. Nu avem de-a face aici cu chestiunea descentralizării. În cazul descentralizării, puterea locală este titulara autorității pe care puterea centrală i-o acordă. Subsidiaritatea reprezintă mișcarea inversă: nivelul local nu delegă eșalonului superior decât responsabilitățile și sarcinile pe care nu și le poate asuma, în timp ce problemele ce sunt de competența sa le rezolvă prin mijloace proprii. Subsidiaritatea reprezintă, deci, un partaj al competențelor după criteriul suficienței sau insuficienței: fiecare nivel de autoritate conservă acele competențe pentru care el este suficient.

Respectiv, putem concluziona că Johannes Althusius atribuie puterea de a face legi poporului, singurul care o deține ca adevărată suveranitate, iar constrângerile la care este supus poporul sunt conștiința sa precum și dreptul divin și cel natural. Deși puterea poporului nu este considerată nelimitată, ea este suverană pentru că nu se poate face apel la ceva mai înalt contra deciziilor poporului [17, p. 49].

Un alt gânditor care a fost preocupat de problema cercetării suveranității statului a fost Hugo Grotius, fondatorul dreptului natural, principiile căruia decurg din natura intelectului uman care dorește o societate pașnică [14, p. 34]. În aceeași ordine de idei, gânditorul a fundamentat teoria contractului social, oamenii constituind societatea civilă din propriul lor indemn, ca urmare a experienței familiilor izolate, neputincioase în fața violenței. Pe lângă contractul de liberă asociere de la început, oamenii mai încheie un al doilea contract, și anume un contract de supunere, ca consecință, oamenii trebuiau să se supună necondiționat puterii statului, „statornicită în vederea asigurării liniștii publice”, astfel că acesta „dobândește un drept superior asupra noastră și asupra avutului nostru, în măsura în care aceasta este necesar pentru atingerea scopului arătat.” [10, p. 193] De aici reiese că statul poate să interzică oricui

dreptul de a se împotrivi, în vederea asigurării liniștii și ordinii publice, pentru că altfel nu și-ar atinge scopul propus. Dacă fiecare s-ar putea împotrivi, nu s-ar mai putea discuta despre stat, ci despre o gloată lipsită de unitate, ceea ce explică existența legilor și pedepselor pentru a apăra puterea statului [19, p.106], care, fiind o putere supremă, formează suveranitatea statului, fără de care statul nu poate exista [15, p. 105]. „Se numește putere suverană cea ale cărei acte sunt în așa măsură independente de o altă autoritate, încât ele nu pot fi anulate prin hotărârea unei alte voințe omenești.” [10, p. 162] O problemă pe care Grotius a încercat să o soluționeze, era răspunsul la întrebarea: cui aparține suveranitatea? În opinia sa, subiectul puterii suverane este statul, el fiind o reuniune desăvârșită [15, p. 105]. Subiectul, într-un sens strict, este persoana, una sau mai multe potrivit obiceiului [19, p. 106].

Cu toate acestea, fiecare popor are dreptul să aleagă forma de guvernare pe care o preferă dar, din momentul în care și-a transmis dreptul guvernanților, își pierde dreptul de a controla sau sancționa guvernanții, oricât de rea ar fi guvernarea lor. Guvernării sunt obligați să se supună dreptului natural, iar respectarea promisiunilor făcute este un principiu al dreptului natural. În statele monarhice, poporul delegă numai exercițiul drepturilor sale, delegația fiind irevocabilă, iar poporul trebuie să se supună voinței monarhului [14, p. 37].

Grotius neagă teoria suveranității poporului, conform căreia aceasta are posibilitatea să pedepsească pe regi ori de câte ori folosesc abuziv autoritatea lor. Acest lucru se justifică prin faptul că puterea regilor are la baza un act de voință al oamenilor, prin care au cedat în întregime unei anumite persoane dreptul de a-i cârmui fără să-și rețină nici o parte din acest drept [19, p. 107]. Grotius considera că suveranitatea rezidă în persoana regelui ca într-un cârmuitor al acestuia; ea rămâne întotdeauna în popor întocmai ca într-un întreg din care face partea și cârmuitorul

lui, însă conducerea exercitată de un rege nu este, într-o mai mică măsură, pentru acest fapt, conducerea poporului [10, p. 349]. În concepția marelui filosof, suveranitatea poporului trebuie să fie limitată, iar un rege, chiar detronat, are dreptul de a domni, pentru că părțile sunt obligate să respecte contractul convenit, oamenii prin contractul social cedând dreptul de a dispune de ei înșiși o dată pentru totdeauna.

Principalul merit al lui Grotius este acela de a fi arătat că statul cu organizarea sa juridică nu poate să-și manifeste suveranitatea decât în interior, față de supușii săi; în afara granițelor această autoritate nu poate fi manifestată în sensul just, „peste graniță”, planând anumite principii de drept universal și etern pe baza cărora se poate realiza o justiție și o apropiere între popoare [14, p. 39]. Respectiv, suveranitatea apare ca un element relativ care poate fi integrat în sistemul dreptului internațional care primează față de dreptul intern. În relațiile dintre state suverane, trebuie aplicat principiul egalității [19, p. 110].

Thomas Hobbes în lucrarea sa cea mai importantă, *Leviathan*, vine să pună în evidență puterea suverană a statului care transcende voința particularilor care îl compun. Statul, la rândul lui, este întemeiat printr-un act voluntar, prin care fiecare om se angajează față de fiecare altul de a investi un terț (viitor suveran) cu dreptul de a-l governa. Oamenii încheie două contracte: cel prin care indivizii se asociază între ei și cel prin care ei cedează toate drepturile suveranului. De aici reiese că statul este titularul suveranității. Suveranitatea sa este absolută, indivizibilă și inviolabilă [15, p. 156]. Titularul acestei puteri este in Justițiabil în sensul că fiecare se supune voinței celui care posedă puterea suverană în stat, dar el nu poate să folosească contra lui propria sa forță. Titularul suveranității nu este supus exigențelor legii [19, p. 120]. Ca și în cadrul teoriilor elaborate de alți filosofi, observăm că Thomas Hobbes, fiind adeptul monarhiei absolute, personifică puterea de stat.

Trebuie să remarcăm faptul că în relația dintre supuși și suveran, supușii au un rol activ, nu sunt supuși în mod pasiv unei puteri politice omnipotente. Plus la aceasta, Thomas Hobbes introduce conceptul de autorizare care se referă la faptul că supușii sunt autorii unei voințe politice al cărei actor este suveranul. Cu alte cuvinte, suveranul este autorizat și el nu acționează decât în numele supușilor, iar supușii la rândul lor acționează prin suveran. Voința suverană prin contractul de autorizație, nu este străină voinței supușilor, ci din contra, ea este expresia voinței acestora [15, p. 156].

O nouă abordare a conceptului de „suveranitate” o întâlnim la englezul John Locke (1632-1704), care în calitatea de fundament al luptei cu manifestările despotismului în realizarea puterii de stat impune principiul suveranității poporului [1, p. 32]. Apare teoria contractului social în conformitate cu care poporul încredințează realizarea puterii de stat adunării legislative, pe care însuși poporul o alege. În urma acestei delegări poporul nu-și pierde calitatea de suveran și, în caz de necesitate, este în drept: să anuleze contractul social; să înlăture sau să răstoarne și/sau să modifice componența reprezentanților săi din cadrul puterii statului; dreptul poporului la răscoală [7, p. 125].

De aici rezultă că obligația poporului de a se supune, este strâns legată de respectarea de către guvern a dispozițiilor contractului social, iar prin instituirea puterii legislative și executive, poporul nu renunță la partea sa de suveranitate, iar în cazul în care aceste puteri vor confisca în favoarea lor drepturile poporului, acesta nu mai este ținut de contractul încheiat și va putea recurge chiar la forță pentru a înlocui pe cel care guvernează. Există și posibilitatea inversă, ca guvernarea să recurgă la mijloace ce constrângere pentru ca cetățenii să respecte regulile stabilite pentru atingerea binelui comun [15, p. 168]. Plus la această, J. Locke se ridică împotriva autorității arbitrară, omnipotentă a suveranului, con-

siderând-o ca inacceptabilă, filosoful afirmând că totul trebuie să fie întemeiat pe reglementări fundamentale raționale [19, p. 122-124]. Astfel, J. Locke, autorul liberalismului politic, a pus începutul transmiterii “suveranității” de la monarh la popor și a “legitimității” puterii [1, p. 33].

Un rol aparte în dezvoltarea conceptului de „suveranitate a poporului” îi aparține iluministului francez Jean-Jacques Rousseau (1712-1778) autorul lucrării „Despre Contractul Social sau Principiile Dreptului Politic”. Trebuie să remarcăm faptul că teoria suveranității populare nu a fost inventată de Jean-Jacques Rousseau, ci doar sistematizată și dezvoltată. Gânditorul afirma că voința populară, prin definiție, rezidă în colectivitate în întregul ei, fiind exercitată tot timpul pentru binele public. Această teorie presupune egalitate absolută între toți indivizi, care au fiecare ca inerență proprie persoanei o bucată de suveranitate. Suveranitatea populară aparține poporului, dar nu ca o entitate juridică distinctă de membrii care o compun, ca teoria suveranității naționale, ci ca o rezultantă a voințelor individuale, ceea ce impune principiul majorității [15, p. 186]. Teoria suveranității poporului formulată de Jean-Jacques Rousseau poziționează poporul ca o entitate concretă, un ansamblu de indivizi care locuiesc pe un teritoriu determinat, asociați în stat, toți membrii căruia fiind egali în drepturi, iar suveranitatea trebuie să fie împărțită în „cote-părți” egale tuturor, care trebuie să fie exercitată de toți în ansamblu, constituind suma voințelor tuturor [1, p. 36]. „Suveranitatea care este exprimarea voinței generale, nu poate fi înstrăinată, căci voința nu se poate transmite, ea fiind atât inalienabilă, cât și indivizibilă.” [13, p. 102-103] Așadar, fiecare cetățean dispune de un drept propriu, originar, să participe la exercițiul suveranității, adică de a fi și legislator și supraveghetor al procesului de executare a legilor, dacă este posibil direct sau, în caz de imposibilitate, prin intermediul reprezentanților

aflați permanent sub control [12, p. 122]. Trebuie să subliniem faptul că exercițiul suveranității nu împiedică constituirea de instituții reprezentative [1, p. 36] pe cale exercitării dreptului cetățenilor de a alege ca deținători ai „cotelor-părți” de suveranitate, cei aleși sunt strict și direct legați de alegătorii lor [13 p.103] de aceea suveranitatea poate fi manifestată numai prin voința celor care o dețin, iar acestora sunt „simpli mandatar” [11, p. 50].

Marele gânditor considera suveranitatea ca temei al libertății și al egalității cetățenilor, dat fiind că deținătorul “suveranității” este poporul, iar conducătorii statului nu sunt decât funcționarii supuși care pot oricând fi revocați [13, p. 99]. Observăm două trăsături ale suveranității: inalienabilitatea, în sensul că pe teritoriul determinat nu se poate exercita decât o singură autoritate; indivizibilitatea, în sensul că suveranitatea nu se fracționează între indivizi care alcătuiesc populația statului [18, p. 207], filosoful afirmând că suveranitatea, care este exercitarea voinței generale, nu poate fi înstrăinată, căci voința nu se poate transmite, ea fiind pentru aceleași motive, atât inalienabilă, cât și indivizibilă [13, p. 114, 116], iar purtătorul suveranității - poporul, este privit ca o entitate concretă ce ne duce la mandatul imperativ în exercițiul suveranității, adică suveranitatea este personalizată [1, p. 38].

Prin încheierea contractului social, care stă la baza statului, s-a urmărit asigurarea libertății. Prin acest contract s-a creat un corp moral și colectiv, o persoană publică - Statul, care poartă numele de suveran (atunci când este activ) [13, p. 114, 116]. În acest context, iluministul recunoaște după popor dreptul la răscoală [1, p. 33]. Așadar, voința comună trebuie să fie realizată nemijlocit de către popor, iar realizarea suveranității prin intermediul unor reprezentanți contravine esenței voinței comune, în baza căreia este construit statul. Cu toate acestea, în conformitate cu opinia altor cercetători exercițiul suveranității nu implică în mod necesar constituirea de

instituții reprezentative, existând posibilitatea de a fi exprimată în cadrul procedurilor democratice directe sau semi directe. Dacă asemenea instituții sunt totuși, constituite pe calea exercitării dreptului cetățenilor de a le alege ca deținători ai «*cotelor - părți*» din suveranitate, cei aleși sunt strict și direct legați de alegătorii lor. În aceste condiții, suveranitatea nu se poate manifesta decât prin voința celor care o dețin. Reprezentanții acestora nu sunt astfel decât simpli mandatarî urmând să facă cunoscută voința imperativă a reprezentanților [16].

Conținutul ideii “suveranitate a poporului” este dezvoltată de politicianul Thomas Jefferson, care consideră că scopul guvernării este garantarea drepturilor omului, iar puterea emană din consimțământul celor guvernați. Dacă forma de guvernământ este dăunătoare acestui scop, poporul are dreptul de a o aboli și de a stabili o nouă guvernare.

Un alt iluminist, Charles Montesquieu (1689-1755), împărțind conceptul potrivit căruia suveranitatea aparține poporului, include în circuitul științific și politic categoria de “națiune”, atașând-o la noțiunea „suveranitate” dând, astfel nașterea unei noi concepții [1, p. 33], și anume „suveranitatea națională” [2, p. 11]. Trebuie să subliniem faptul că suveranitatea națională este caracterizată ca indivizibilă și imprescriptibilă. Deoarece națiunea este o entitate abstractă, evident ea nu poate exercita suveranitatea, democrația directă fiind imposibilă. Aceasta este de fapt chintesența teoriei suveranității naționale, justificând necesitatea desemnării reprezentanților pe calea sufragiului universal pentru ca aceștia să exercite suveranitatea în numele națiunii. Astfel, reprezentanții individuali desemnați de națiune devin reprezentanții ei generali care nu traduc pur și simplu voința generală, ci ei înșiși o creează. Mandatul celor aleși devine mandat general, reprezentativ, liber și irevocabil [16].

Făcând o abordare comparativă a conceptului suveranității populare și a suveranității naționale ob-

servăm că elementul principal distinct este titularul suveranității. În primul caz poporul ca o categorie concretă, iar în cazul doi națiunea ca o categorie abstractă care manifestă un interes general transcendent interesului particular [8, p.181].

În doctrina juridică întâlnim și o teorie contrară, formulată de Hegel în lucrarea „Filosofia puterii”, apărută în 1821, care spunea că izvorul suveranității este monarhul, nu poporul întrucât acesta fără monarh nu este stat, ci o masă neorganizată amorfă. Filosoful identificând monarhul cu statul, afirma ca monarhul este titularul suveranității de stat [6]. El respinge sufragiu universal și principiile de organizare democratică ca baza constituțională, proclamând monarhia ereditară ca sistemul cel mai bine adaptat la necesitatea rațională.

Este semnificativă și teoria lui Gerber care considera că suveranitatea este un drept subiectiv al statului, ca persoană juridică, persoană ce este titulara dreptului de a comanda indivizilor de pe un anumit teritoriu. Reprezentantul teoriei sociologice și solidariste Leon Duguit (1859-1928), la rândul său, nu admitea nici „fiecțiunea” de suveranitate, nici ideea de personalitate juridică a statului, după cum nu admitea și ideile teocratice din acest domeniu, statul pentru el fiind „un fapt social” [9, p. 73].

Concluzii

Studiul realizat asupra conceptului suveranității din perspectiva juridico-filosofică, subliniază faptul că trecerea de la suveranitatea papală, la suveranitatea monarhului, care a triumfat cu apariția teoriei suveranității naționale și a celei populare, identifică aspectul evolutiv al viziunii asupra locului și rolului omului în cadrul formațiunii statale, care se transformă din supusul regelui în deținătorul suveranității. Cercetarea filosofico-juridică ne dă posibilitatea să identificăm trăsăturile caracteristice atribuite suveranității la fiecare etapă de dezvoltare a conceptului în discuție, stabilind particularitățile

specifice viziunii mai multor filosofi, care au fost preocupați de cercetarea noțiunii respective.

Importanța practică a acestui studiu se rezumă la faptul că, doctrina contractului social și a suveranității populare a stat la baza primelor acte constituționale. Astfel, art. 3 al Declarației drepturilor omului și cetățeanului din 1789 prevedea că “principiul oricărei suveranități rezidă în mod esențial în națiune, de la care emană toate puterile” [5, art. 3]. De aici reiese că dreptul de a comanda nu mai aparține monarhului, așa cum prevedea teoria teocratică, ci națiunii. Burghezia a proclamat că suveranitatea este una, excluzând orice posibilitate de împărțire a puterii între monarh și așa-zisă națiune. Suveranitatea este considerată imprescriptibilă, inalienabilă, indivizibilă [9, p. 72].

Spiritul Declarației Franceze a drepturilor omului și cetățeanului din 1789 a fost dezvoltat în cadrul constituționalismului contemporan. Majoritatea constituțiilor statelor lumii au proclamat principiul suveranității populare ca principiul de bază a democrației reprezentative, poporul fiind poziționat ca titularul puterii de stat. Ca exemplu, putem invoca reglementarea suveranității populare în Constituția Republicii Moldova. În conformitate cu art. 2 al Constituției Republicii Moldova “(1) *Suveranitatea națională aparține poporului Republicii Moldova, care o exercită în mod direct și prin organele sale reprezentative, în formele stabilite de Constituție. (2) Nici o persoană particulară, nici o parte din popor, nici un grup social, nici un partid politic sau o altă formațiune obștească nu poate exercita puterea de stat în nume propriu. Uzurparea puterii de stat constituie cea mai gravă crimă împotriva poporului.*” [3, art. 2] Suveranitatea este indivizibilă și inalienabilă, aparținând întregului popor al statului și nu poate fi exercitată de un grup de persoane în numele proprii, ceea ce reprezintă o uzurpare a puterii de stat. Printre modalitățile de exercitare a puterii de stat de numără exercitarea în mod direct, de exemplu, prin

referendum sau alegeri, și prin organe reprezentative. Prevedere asemănătoare se regăsește în prevederile art. 2 al Constituției României, în conformitate cu care “(1) *Suveranitatea națională aparține poporului roman, care o exercită prin organele sale reprezentative, constituite prin alegeri libere, periodice și corecte, precum și prin referendum. (2) Nici un grup și nici o persoană nu pot exercita suveranitatea în nume propriu.*” [4, art. 2]

Generalizând cele expuse mai sus, putem afirma că la etapa contemporană deosebirea dintre suveranitatea populară și suveranitatea națională dispare, fiindcă sufragiul a devenit universal [1, p. 41]. Prin urmare, poporul este unicul deținător suveran al puterii, ceea ce reprezintă accepțiunea modernă a conceptului suveranității naționale promovată de filosofii epocii moderne.

Referințe bibliografice

1. ARSENI, Alexandru. *Legitimitatea mandatului reprezentativ în exercitarea suveranității naționale*. Chișinău, CEP USM, 2019, p. 31.
2. CHARLES de MONTESQUIEU. *Despre spiritul legilor*. București, 1964, Editura Științifică, vol. 1, p. 11.
3. *Constituția Republicii Moldova*. Publicat: 29.03.2016 în Monitorul Oficial Nr. 78 art Nr: 140 Data intrării în vigoare: 27.08.1994 Constituția RM (parlament.md) (Accesat la 16.05.2023).
4. *Constitutia Romaniei*, actualizata la zi. Disponibil online: [Constitutia Romaniei actualizata la zi - Constituția României](#) (Accesat la 16.05.2023).
5. Declarația Drepturilor Omului și ale Cetățeanului din 1789 Disponibil online: [Declarația Drepturilor Omului și ale Cetățeanului | ISTORII REGĂSITE](#) (wordpress.com) (Accesat la 16.05.2023).
6. *Drept constitutional - curs 1 – semestrul II- SUVERANITATEA* Notiunea de suveranitate Evolutia istorica a conceptului de suveranitate Disponibil online: [SUVERANITATEA – Notiunea de suveranitate – Evolutia istorica a conceptului de suveranitate | suveranitate individuală](#) (wordpress.com) (Accesat la 16.05.2023).

7. RÂBCA, Eugeniu, ZAHARIA, Victor, MĂRGINEANU, Valentin, CIOBANU, Rodica. *Filosofia dreptului*. Chișinău, Artpoligraf, 2016.

8. G. BURDEAU, F. HAMON, M. TROPER. *Droit constitutionnel*, 23 edit., L.G.D.J., Paris, 1993.

9. VRABIE, Genoveva. *Drept constituțional și instituții politice*. Iași, Editura „Cugetarea” 1992.

10. GROTIUS, Hugo. *Despre dreptul războiului și al păcii*. Ed. Științifică, București, 1968.

11. DELEANU, Ion. *Drept constituțional și instituții politice*. Vol. 1, Iași, Editura Fundației Chemarea, 1993.

12. GUCEAC, Ion. *Curs elementar de drept constituțional*. Chișinău, Tipografia Centrală, 2001.

13. ROUSSEAU, Jean-Jacques. *Despre Contractul Social sau Principiile Dreptului Politic*. București, 1957.

14. BĂDESCU, Mihai. *Conceptele fundamentale în*

teoria și filosofia dreptului, Școli și curente în gândirea juridică. Lumina Lex, București, 2002.

15. POPA, Nicolae, DOGARU, Ion, DĂNIȘOR, Gheorghe, DĂNIȘOR, Dan Claudiu. *Filosofia dreptului. Marile curente*. București, All Beck, 2002.

16. *Noțiuni generale privind suveranitatea* Disponibil online: Noțiuni generale privind suveranitatea - Biblioteca Digitala Online de Administratie si Management (administrare.info) .

17. GEORGESCU, Ștefan. *Filosofia dreptului. O istorie a ideilor din ultimii 2500 de ani*. București, ALL BECK, 2001.

18. DRĂGANU, Tudor. *Drept constituțional și instituții politice*. Vol. I. București, Lumina Lex, 1998.

19. CAPCELEA, Valeriu. *Filosofia dreptului*. Manual pentru instituții de învățământ superior, Chișinău, Arc, 2004.